

La reforma de les pensions. Anàlisi i propostes de futur

Més enllà de l'anàlisi política al voltant de la pertinença o no de la reforma de les pensions en aquests moments, i que ha de quedar fora de dubtes, el fet de que és un debat inoportú, en aquest document es faran un seguit de propostes cap al que des d'Esquerra hauria de ser la visió de futur del sistema de pensions, i específicament, la pensió de jubilació.

La inoportunitat de la proposta es dedueix, no només de l'estat d'opinió que s'ha generat, ja que des d'una anàlisi estrictament tècnica, cal observar que la reforma no incidiria, en termes generals, en la millora de la conjuntura econòmica com s'ha volgut deixar entreveure.

La reforma del càlcul de la pensió de jubilació impactaria en el propi sistema de seguretat social, en la caixa única del sistema, i això podria revertir en la millora – hipotètica- de la sostenibilitat econòmica del propi sistema. Però això no revertiria directament en la creació d'ocupació. Podria revertir-hi, si hi seguissin mesures de reducció dels costos de les cotitzacions socials en general –qüestió que segueix en discussió-.

Però aquest debat no és el nostre, doncs hem defugit constantment del discurs fàcil de que els costos socials, que recordem inclouen salaris i cotitzacions, sigui una via per resoldre el futur del nostre país i de la nostra economia. Hem seguit la línia de l'aposta per la innovació, la creativitat, el valor afegit, tot argumentant que l'aposta de l'economia pel preu és una lluita perduda de fa anys – sempre produiran a més baix cost a d'altres països, i aquesta és la màxima de la globalització-. Així doncs, l'abaratiment que li podria succeir a la reforma no entroncaria amb la línia argumental que utilitzem en la majoria dels nostres discursos.

Si a més, tenim en compte que l'allargament de l'edat ordinària de jubilació, comportaria que molts treballadors romanguessin més anys al mercat de treball, això aniria al seu torn en contra de la creació d'ocupació, fonamentalment juvenil –malgrat sigui precària- que sovint li segueix. De fet, el propi govern socialista, a l'any 2005, amb el suport de la majoria de grups d'esquerra, va forçar la legalització –ex novo- de les clàusules de jubilació forçosa en els convenis col·lectius, que havien desaparegut, en benefici de la flexibilitat laboral del mercat. En aquells moments, l'argument era el de la creació d'ocupació via la necessària jubilació dels treballadors que arribessin als 65 anys. Així doncs, hi ha arguments extremadament contradictoris sobre els efectes que tindria sobre el mercat de treball, i especialment, pels joves.

El sistema de pensions a l' estat espanyol es fonamenta en un sistema contributiu de base de repartiment (model *bismarckià*) i un mal resolt sistema universal de prestacions no contributives (model *beveridge*). En tot cas, un model mixt que s'ha quedat a mig camí del que necessitaria un estat que es pretengui anomenar de benestar.

La vessant contributiva - de pagament - es sustenta en la base de que unes aportacions econòmiques generen uns drets, i és de repartiment perquè a diferència del que seria un sistema de capitalització, en el que es retorna tot el que s'ha pagat més un interès tècnic, s'apliquen unes normes de redistribució que fan que alguns dels que més aporten no rebin tot el que els correspondria a canvi de que els que menys aporten rebin una mica més. En el fons és un sistema regulat de redistribució de riquesa per les situacions d'inactivitat, per quan algú ja no és apte per treballar, o ha estat expulsa del mercat de treball. Aquesta vessant contributiva es complementa per una de no contributiva, que subjecta als comptes generals de l' Estat, s'encarrega de reconèixer un catàleg – per cert, força curt – de prestacions econòmiques per casos d'extrema necessitat i sempre que hi hagi carència de rendes.

Els sistemes de pensions es varen idear a les acaballes del segle XIX, i varen evolucionar durant el segle XX. El cert és que naixien com a resposta a les necessitats d'una paupèrrima classe obrera que en les situacions d'inactivitat perdia tota possibilitat de tenir ingressos. Però no podem amagar que també varen aparèixer en la majoria dels països com a fórmula per apaivagar les revoltes obreres per les pèssimes condicions laborals i socials que patien.

Els drets que garantien als inicis i ben avançat el segle XX, a més de per poc generoses, eren perfectament assumibles en tant que l'esperança de vida mitjana era molt baixa, tant per la vellesa que poguessin generar prestacions de jubilació (antigament de vellesa o ancianitat), com pels malalts crònics que generaven prestacions per invalidesa (ara en diríem incapacitat permanent). Les millores de les condicions de vida, de les condicions laborals i socials en general, confegides a la contenció de la natalitat, han fet canviar l'equilibri intern dels sistemes públics de pensions. I cap a finals dels anys 70 varen començar a aparèixer les primeres llums d'alarma sobre la ineficiència dels sistemes, que garantien unes prestacions massa generoses per les cotitzacions que s'aportaven pels treballadors i empreses, extrem agreujat pel fet de que s'abonaven durant més temps. Les deslocalitzacions i el dumping social afebleix encara més el model de determinats països.

Així doncs, les reformes dels sistemes de pensions arreu del món, tenen, bàsicament, tres raons de ser dins del paràmetre de sostenibilitat econòmica:

- per l'avenç en l'estat de benestar en quan a drets, amb un millor reconeixement de prestacions sense increment tangible de la contribució (aportacions)
- per raó de l'augment de l'esperança de vida.
- per raó del decrement de la ràtio entre actius/passius

Pel que fa al primer, resulta connatural a la pròpia idiosincràsia del model. En tant que sistema de protecció social en forma de sistema de redistribució de la riquesa, doncs que ha d'avançar cap a millors reconeixements. I això ha passat arreu, amb l'avenç de

l'estat de benestar i la millora de les polítiques de protecció associades. I alhora, a aquest necessari increment del règim de prestacions, s'hi ha confegit que l'esperança de vida s'ha incrementat considerablement, especialment en països de la Mediterrània com el nostre. Els sistemes de tall bismarkià com en nostre (és a dir, fonamentalment contributiu), foren pensats en èpoques no l'esperança de vida era molt minsa. En el nostre cas, el sistema actual, fou dissenyat als anys 60, quan l'esperança de vida, era substancialment diferent. Si bé es cert que la contribució també ha variat progressivament (han variat els percentatges de cotització), no és menys cert que l'evolució no ha estat conseqüent amb l'increment de la factura de les pensions-o inversió en capital social, per alguns-. Al seu torn, la ràtio entre actius i passius també ha baixat de forma considerable, especialment a l'estat espanyol, de forma que en aquests moments, només hi ha 3 actius per pensionista.

Més enllà del debat interessat dels estudis liderats per entitats financeres preocupades en la venda de plans de pensions, i més enllà del tòpic de si la immigració farà sostenible els sistemes de pensions dels països rics – quina paradoxa del model europeu de benestar, que s'hagi de sostenir per l'aterratge del famèlic sud al seu quart món -, el cert és que pel futur s'han d'idear sistemes que puguin garantir la sostenibilitat financera, i que de retruc, garanteixin els drets dels individus.

Tres són les potes del sistema de seguretat social; solidaritat, equitat i contribució. La darrera, és clara, contribuir per rebre a canvi. La solidaritat, referida a justa redistribució de la riquesa. I equitat referida a una certa relació entre contribució i prestació, que no ha de ser massa desajustada per no crear efectes indesitjats.

La contribució, essencial, ha de ser moderadament ajustada, en tant que condiciona els costos laborals de les empreses. El dumping social pretén, en part, fugir del cost en cotitzacions socials i salaris que tenen els sistemes públics de pensions dels països rics. Unes cotitzacions socials altes, generen un efecte pervers que s'ha de minimitzar, davant de les dificultats que comporta el poder controlar-ho.

La moderació doncs en les cotitzacions, garanteix estabilitat, i sobretot, major i millor ocupació. Tot i que no és de les més altes, es podria moderar la cotització social a l'Estat Espanyol en algun punt. Si bé revertiria en reduir els beneficis del sistema, i també, en reduir les xifres que s'ingressen en el fons de reserva, l'efecte positiu que tindria sobre la creació d'ocupació faria incrementar també els ingressos per recaptació de quotes.

Pel que fa a la diatriba entre solidaritat i equitat, cal tenir present que en els darrers anys s'ha incrementat el salari mitjà dels nostres treballadors, de tal forma que, cada cop és més alta la base per la que es cotitza, i de forma subsegüent, la base per la que es rebrà la corresponent pensió.

En aquest escenari, el plantejament futur ha de ser el de reduir la solidaritat vertical, però assegurant uns mínims més elevats, en ordre a poder millorar l'equitat. Aquesta aposta significaria que es pogués cotitzar menys al sistema obligatori, i conseqüentment, rebre una menor prestació, per part dels salaris més alts, de tal

forma que es millorés l'equitat, en tant que es perdria menys entre el cotitzat i el percebut, i que alhora, no forçaria al sistema a tenir que abonar prestacions que, sovint, són massa elevades. Aquesta millora de l'equitat comportaria la reducció de la solidaritat vertical com s'ha dit, i revertiria en la reducció de la pèrdua de les cotitzacions més elevades per salaris més alts, en favor de les cotitzacions més baixes. Caldria però assegurar uns mínims més alts, per via de complements de caràcter no contributiu de garantia a mínims, que asseguressin unes prestacions mínimes amollades a les necessitats reals dels individus. Aquesta via no contributiva hauria de ser finançada per la via dels impostos generals.

La reducció de la solidaritat vertical i millora de l'equitat, comportaria, al final, una major disponibilitat de rendes per part dels salaris més alts, que haurien de ser invertides en sistemes alternatius de pensions. En aquesta part, l'aposta hauria de ser plans de pensions sectorials o de context empresarial, que cogestionats pels agents socials, recollissin els excedents destinats a estalvi amb paràmetres diferents als utilitzats fins ara.

Parlem doncs d'una via intermèdia en la que tendíssim a unes pensions públiques de sistema contributiu obligatori que garantissin uns ingressos dignes als nostres pensionistes, amb menys decalatge que l'actual entre la pensió mínima i la màxima. Després, el sistema públic s'hauria de complementar per via de sistemes alternatius privats – fonamentalment sistemes de pensions d'ocupació de caire sectorial o empresarial -, però amb alt component de fiscalització administrativo-pública, per aquells que poguessin generar excedents o tinguessin sistemes complementaris per negociació col·lectiva.

La pensió mitjana de jubilació del sistema contributiu de la seguretat social, es va situar a gener de 2009 en els 845,42 euros, mentre que la mitjana de totes les tipologies, es va situar en 747,25 euros mensuals. El nombre total de pensionistes era a 1 de gener de 8.473.927.

Espanya ocupa el 8è lloc del rànquing europeu respecte de l'import de les pensions – en termes homogenis -, i està, en ordre a la mitjana en quan a sistemes protecció. La diferència de règims, de denominacions de les prestacions, complica el pressupòsits però. De fet, ja de base, hi ha sistemes de tall contributiu, com és l'espanyol, on la contribució es centra a l'eix del sistema, i altres, de tall universalista, on la contribució no n'és el factor essencials. En tot cas, pel que fa a mitjana de prestacions, estaríem per sobre de països com Finlàndia, Irlanda, Regne Unit i Grècia.

No obstant això, pel que fa a catàleg de prestacions encara estarien en situació de poder millorar. En efecte, l'estat de benestar no s'ha significat a l'estat espanyol en la seva màxima expressió, i mantenim el catàleg de prestacions força limitat, sense obertura de nous àmbits de cobertura. Alhora, s'ha mantingut sistemes de càlcul en els paràmetres originaris, als anys 50.

En despesa general, a la UE-27, segons l'Eurostat, fou del 12,5 % del PIB., amb un creixement anual del 2 %.

Pel que fa a edat de jubilació és generalitzada als 65 anys, si bé, els majors de 55 es consideren en molts casos, com a no aptes pel treball. En alguns casos, es considera l'edat als 60 anys, com a França i Regne Unit. En d'altres, ja s'ha fet l'aposta, com a Islàndia, on l'edat de jubilació als 72 anys, o com Dinamarca, que té 67 anys.

Una de les lloses que ha planat als darrers anys en els sistemes de seguretat social és el de les prejubilacions, o mecanismes derivats amb els que les empreses traslladen part de seu planter, de forma sistematitzada cap al sistema de protecció social en ordre a estalviar un cost directe o indirecte. Aquesta dinàmica de carregar contra el sistema allò que ja no els és suposadament útil, no pot imperar de forma generalitzada com fins ara. I els mecanismes de reconversió de determinats sectors, o expedients de regulació o altres, han de tenir una font de finançament que no sigui la pública.

Propostes de futur

Les reformes dels sistemes de protecció social, i especialment, aquelles que fan referència a la limitació en l'accés a les pensions, les que coarten l'accés dels ciutadans als seus beneficis i tanquen portes, s'han de fer en moments en que el context acompanya, ja que sinó, pervertim d'arrel la raó per la que foren creats; la redistribució de la riquesa i l'ajut als que deixen de ser actius perquè per raons diverses poden passar a ser inactius.

La reforma que planteja el Ministre Corbacho ara, abanderant el canvi de paradigma europeu en la protecció social, i que crec, que l'empren equivocant l'estandard, implicarà un seguit de canvis en cascada molt importants. La majoria de normes socials que fan referència a l'edat se sotmeten al que es considera edat ordinària de jubilació, que s'ha establert en els 65, i el canvi en aquesta, les afectarà també en forma de paraigües. El sistema contributiu es veurà afectat, la pensió de jubilació normal, però també les prejubilacions, el sistema de prestacions no contributives, els subsidis d'atur, i en definitiva, tot el sistema de protecció social.

I plantejar la reforma ara, és un error de càlcul perquè Corbacho està mirant més la seva butxaca, que no pas la dels ciutadans i ciutadanes, i la dels milers de persones que hores d'ara, i aprop de l'accés a la prestació, veuen com la pastanaga, se'ls allunya. Val a dir a més, que encara que fos necessària la reforma, aquesta pot esperar, si tenim en compte que a l'any 2009, el sistema espanyol de seguretat social encara va tenir uns ingents beneficis.

Hi havia altres reformes possibles, com limitar alguns complements, limitar el creixement de la pensió màxima, limitar els càlculs de les bases reguladores i els imports finals a percebre. És a dir, limitar l'import per distribuir millor, però no coartar l'accés a unes prestacions que, d'altra banda, no son la factura que paga un sistema privat d'assegurament, sinó que responen a un mandat constitucional de dotar la societat d'un sistema de protecció social adequat per donar cobertura a les situacions de necessitat.

En definitiva, hi ha reformes d'esquerres i de dretes. La reforma de dretes és la que com la que proposa Corbacho, no obre la porta quan algú li truca. La d'esquerres és la d'obrir la porta i repartir l'escudella entre tots els plats que hi ha. Hi ha governs que són al costat de les persones i d'altres que no. Zapatero, que s'ha mostrat absolutament incapaç de fer front a la crisi, té a més, alguns Ministres que no ajuden, ja que no son al costat de les persones. En comptes d'aventures messiàniques en matèria de pensions, de voler fer currículum diplomàtic, que es mirin el melic de la seva economia, i destinin els esforços a dissenyar estratègies per afrontar la crisi, la millora de la ocupació i ocupabilitat dels nostres aturats i aturades.

Com dèiem, els sistemes de seguretat social es basant en una triple dimensió; solidaritat , contribució equitat, i tot realitzant propostes per millora, **Esquerra proposa:**

- moderar la contribució (les cotitzacions), en tant que és un factor que condiciona els costos laborals i pot contribuir involuntàriament a l'efecte pervers del dumping social.
- reducció de la solidaritat vertical, en ordre a millorar l'equitat, i que comportaria una reducció de les pensions més altes i també de la cotització que aporten. Els eventuais excedents que es puguin generar per les rendes més altes, poden ser invertides pels cotitzants en sistemes d'estalvi alternatius – plans de pensions -, per bé que haurien de ser vigilats i tutelats pels poders públics.
- establiment de complements no permanents subjectes a carència de rendes i existència de càrregues, i finançada pels impostos generals, per garantir mínims dignes, però per aquells que realment ho necessiten.
- Reforma –i millora- del càlcul de la pensió de jubilació, en ordre a identificar la base reguladora amb la totalitat de la trajectòria professional, per evitar que pel fet que cada cop hi ha més carreres professionals irregulars, i especialment negatives els darrers anys, això vagi en menyscapte de la pensió final.
- Reforma de les prestacions de viduitat de forma que només es puguin reconèixer en els supòsits de carència de rendes, però alhora, per imports més raonables.
- Suprimir la prestació d'auxili per defunció, prestació que actualment és testimonial i poc usada.
- Establir l'obligació d'instaurar sistemes de cotització per via de convenis especials per casos d'expedients de regulació i treballadors majors de

50 anys que hi siguin afectats. I amb paràmetres d'obligatorietat més clars.

- Establir límits al nombre de persones majors de 55 anys poden ser incloses a un ERO en empreses majors de 50 treballadors.